

Momente din istoria Partidului Național Liberal-Organizația județului Satu Mare în perioada interbelică (1919-1938)

Claudiu Porumbăcean

Constituit în mod oficial în vara anului 1875, PNL este primul partid politic din România¹ având în rândurile sale o serie de militanți afirmați pe tărâmul vieții culturale și politice, participanți la revoluția de la 1848². De numele său se leagă momente de referință din istoria României, fapt ce îi conferă o poziție de necontestat în viața politică a țării.

Tocmai de aceea, după 1918, în noile provincii ale României, suflul liberal se va face simțit destul de puternic. Desigur, o extindere a rețelei organizatorice a PNL la nivel național nu era un lucru ușor de realizat sau la îndemâna oricui și aceasta, în principal datorită faptului că în provinciile istorice recent unite cu România existau partide politice care se bucurau de un real sprijin în rândurile populației.

Dar, în ciuda acestor greutăți firești, PNL reușește să pătrundă în viața politică din Ardeal, destul de repede, prin organizația liberală a județului Satu Mare. Astfel, în 1919 la Baia Mare s-a constituit organizația PNL Satu Mare, fiind prima de acest fel din Transilvania³. Merite deosebite în înființarea acesteia îi revin lui Teofil Dragoș⁴, el fiind de altfel președintele organizației și primul membru liberal din Ardeal. Prin ceea ce a întreprins aici, Teofil Dragoș a devansat cu mult celelalte județe din zonă, fapt confirmat indirect chiar de declarația făcută de Ion I.C.Brătianu în vara anului 1920, în care se afirmă că "PNL are intenția să se organizeze acum și în Ardeal"⁵. De abia la alegerile din martie 1922 (deci la trei ani după înființarea organizației sătmărene) PNL își prezentase candidați și în noile provincii ale României.

Odată înființat, PNL Satu Mare urmează politica tradițională a familiei Brătianu, motiv pentru care partidul și liderul său se bucură de o bună apreciere din partea conducerii centrale. De altfel, Teofil Dragoș a făcut parte chiar din cercul intim de prieteni ai lui Ionel și Vintilă Brătianu⁶. După venirea liberalilor la guvernare, acesta va deveni primul prefect liberal al județului Satu Mare în intervalul 31 ian.- 30 oct. 1922⁷, fiind apoi deputat în cameră și Comisar guvernamental al Societății Hidraulice "Ecsed"⁸. Din acel moment, persoana sa va deveni o prezență obișnuită în Parlament, bucurându-se de încrederea electoratului sătmărean. Cât privește urmașii săi la conducerea Prefecturii pentru guvernarea liberală 1922-1926, aceștia au fost: Ioan Păgăciaș, Paul D. Goma, Mihai Cantunari și Vasile Gheție⁹, toți fiind personalități marcante ale organizației liberale sătmărene. După o întrerupere de un an, liberalii preiau din nou conducerea acestei instituții prin Vasile Gheție și Ștefan Bellu¹⁰, conținând politica de dezvoltare economico-socială și de modernizare a infrastructurii județului Satu Mare.

¹ Anastasie Iordache, *Ion I.C.Brătianu*, Ed.Albatros, București, 1994, p.7

² Liviu Petru Zăpârțan, *Doctrină politică*, Ed.Fundației "Gândirea", Iași, 1994, p.140

³ "Gazeta Sătmăruului", nr.3/4 noiembrie 1928 și nr.8/14 octombrie 1931

⁴ Tankóczy Gyula, *Satu Mare Város Képes Tükre* (Oglinda orașului Satu Mare), Satu Mare, f.a., p.141; *Erdélyi Monografia (Monografia Ardealului)*, sub redacția lui Várady Aladár și Berey Géza, Ed.Gloria, Satu Mare, f.a., p.91

⁵ Anastasie Iordache, *op.cit.*, p.479

⁶ *Erdélyi Monografia*, p.91.

⁷ *În serviciul patriei*, Prefectura Satu Mare, 1937, p.91

⁸ *Erdélyi Monografia*, p.91

⁹ *În serviciul patriei*, p.91

¹⁰ *Ibidem*

Din păcate însă, moartea marelui om politic și de stat Ion I.C. Brătianu, în 1927, precum și presiunile exercitate de opoziție, împing partidul spre o criză vizibilă. Pentru a evita această cădere liberă, Vintilă Brătianu face eforturi însemnate, insistând foarte mult ca organizațiile liberale județene să-și revizuiască activitatea și componența. Astfel, la 5 oct. 1928, s-a întrunit Comitetul local al organizației pentru "alegerea noului birou în urma vacanțelor provenite din excluderile hotărâte de delegația permanentă județeană"¹¹. În urma alegerilor s-a constituit noul comitet local format din: Ștefan Cherecheș- președinte, Aurel Dragoș și Ioan Șuta - vicepreședinți, Octavian Ardelean - secretar general și Augustin Popan - casier.

La 7 noiembrie 1928 se desfășoară lucrările Congresului județean al PNL Satu Mare. În comunicatul adresat publicului sătmărean prin intermediul presei liberale, se menționa că această convocare grabnică s-a făcut "pentru a întări și a asigura temeliile organizației noastre județene, care este cea mai veche organizație similară din Transilvania"¹². În urma dezbaterilor, la conducerea partidului au fost aleși următorii: T. Dragoș- președinte, Ioan Tibil și Aurel Dragoș - vicepreședinți, Ștefan Cherecheș - secretar general și Tișca Emil - casier. Pe lângă aceștia, au fost desemnați membrii comitetului județean al PNL precum și componența delegației permanente¹³, din rândul cărora vom cita câteva nume de rezonanță din viața politică sătmăreană: Octavian Ardelean- medic Satu Mare, Crăciun Dumitru - notar public Seini, Ilea Petru - director de bancă Negrești, Lucaci Epaminonda Sisești, Nistor Aurel - avocat Baia Mare, Alexe Pocol - primar Baia Mare, Pogăciaș Ioan - notar public Satu Mare, Tarția Ioan - protopop Medieșu Aurit, fost senator, Tibil Ioan - deputat s.a.

La sfârșitul anului 1928, în zilele de 12, 15 și 17 decembrie, vor avea loc alegerile parlamentare.

Având în vedere importanța evenimentului, la 28 noiembrie, la Baia Mare a avut loc ședința delegației permanente a PNL Satu Mare pentru a examina situația politică din județ și definitivarea listelor cu candidații partidului¹⁴. Capi de listă sunt desemnați T. Dragoș pentru camera Deputaților și Tarția Ioan pentru Senat.

La 15 iunie 1929, are loc la Oradea marea consfătuire a PNL din Ardealul de Nord, la care participă delegațiile județelor Satu Mare, Maramureș, Sălaj și Bihor, precum și liderii partidului din capitală: Vintilă Brătianu, I.G.Duca, I. Inculeț și Leonte Moldoveanu. La finalul întrunirii, delegația sătmăreană condusă de Teofil Dragoș a avut o întrevedere confidențială cu conducerea partidului, analizând câteva aspecte mai importante din cadrul organizației. Dar iată ce declară Vintilă Brătianu referitor la PNL Satu Mare: "sunt mândru de această organizațiune... și aștept de la Domniile voastre cea mai conștientă muncă pentru binele partidului și județului Dumneavoastră"¹⁵.

La 9 ianuarie 1930, la Baia Mare, va avea loc un nou Congres al PNL Satu Mare la care participă și o delegație de la centru condusă de I.G.Duca¹⁶. Și de această dată Teofil Dragoș va fi reales în funcția de președinte, fiind liderul incontestabil al organizației liberale sătmărene.

¹¹ "Gazeta Sătmarului", nr.1/1928

¹² idem, nr.3/1928

¹³ idem, nr.4/7 noiembrie 1928

¹⁴ idem, nr.5/5 decembrie 1928

¹⁵ idem, nr.7/22 iunie 1929

¹⁶ idem, nr.2/14 ianuarie 1930

O lună mai târziu, la 15 februarie 1930, au loc alegeri pentru desemnarea noilor membri ai Consiliului Județean. Având ca semn electoral "stâlpu", liberalii depun o listă cu 36 de candidați¹⁷, obținând 4275 de voturi¹⁸.

Un moment important în viața PNL îl reprezintă Congresul General al acestuia, desfășurat la 22 februarie 1931 în București, la care participă peste 2500 de persoane. Din județul Satu Mare s-a deplasat o delegație condusă de Teofil Dragoș și din care mai făceau parte Ioan Tibil, Epaminonda Lucaciu, Ștefan Cherecheș, Alexe Pocol, Flaviu Suluțiu, Felician Zaciuc s.a.

În urma morții lui Vintilă Brăteanu, președinția PNL este încredințată lui I.G.Duca. În intenția de a întări cât mai temeinic și mai sincer legăturile politice dintre centru și organizațiile din țară, Duca va întreprinde mai multe vizite la organizațiile liberale din teritoriu. Importanța acestor vizite este dublă. Pe de-o parte, prin tactul și autoritatea sa va ști să refacă "omogenitatea multor organizații devenite lacunare în urma dezechilibrării ce s-a produs în echivalența dintre ambiție și randament a multor persoane politice"¹⁹. Pe de altă parte, aceste vizite au un relief politic general de mare însemnătate, pregătind practic o mare campanie de opoziție. În acest sens, la 16 august 1931 are loc la Șomcuta ședința delegației permanente a PNL Satu Mare pentru a pregăti noua campanie de propagandă ce se anunță destul de intensă la începutul toamnei. Pe lângă membrii delegației, participă și un mare număr de țărani fruntași, la care se adaugă 60 de studenți înscriși în organizația "Tineretului Universitar Liberal" din județ²⁰. La inițiativa lui Teofil Dragoș, sunt organizate mai multe întruniri liberale, după cum urmează: 8 octombrie la Mădăras, unde vor veni delegațiile organizațiilor din Sătmărel, Doba, Rușeni, Hrip, Tătărești, Viile Satu Mare, Necopoi și Craidorolț, la care se adaugă participanți din partea conducerii județene a PNL; 15 octombrie la Negrești cu participarea filialelor din Țara Oașului, urmată de cea de la Turț, unde se vor întâlni delegațiile comunelor din plasa Ugocea. Acțiunile vor culmina cu Marea Adunare a PNL Satu Mare din 26 octombrie, ce va avea loc la Baia Mare, la care va participa și o delegația din București²¹. În același an, la 1 septembrie, ia ființă Cercul de Studii al PNL din orașul Satu Mare, cu scopul de a studia prin diferiții săi oameni de specialitate problemele mai importante ale orașului și județului, precum și chestiunile de interes general. De asemenea, se urmărește extinderea Cercului de Studii și în celelalte centre ale județului: Baia Mare, Șomcuta, Halmeu, Seini, Copalnic Mănăștur și Ardud.

Sfârșitul anului 1933 aduce cu sine revenirea liberalilor la guvernare, campania desfășurată de ei fiind încununată de succes. Din păcate însă, PNL va fi puternic afectat de moartea marelui politician I.G.Duca, președintele partidului și al Consiliului de Miniștri. Această tragedie nu numai că va fi simțită la Satu Mare ci chiar amplificată de dispariția liderului local Teofil Dragoș. În 1933, el este ales partu ultima oară în Camera Deputaților, însă acest mandat va fi întrerupt la 18 ianuarie 1934 datorită decesului survenit la vârsta de doar 60 de ani²².

La 26 ianuarie 1934 a avut loc ședința delegației permanente a PNL Satu Mare pentru comemorarea personalității regretatului Teofil Dragoș și alegerea noului președinte al organizației, în persoana deputatului Ioan Tibil vicepreședintele acestuia, considerat "ca

¹⁷ idem, nr.4/30 ianuarie 1930

¹⁸ idem, nr.5/15 februarie 1930

¹⁹ idem, nr.3/5 decembrie 1930

²⁰ *Ibidem*

²¹ idem, nr.5/18 septembrie 1931

²² *Erdély Monografia*, p.91

cel mai merituos dintre conducătorii partidului din județ". Pentru postul vacant de vicepreședinte este ales Aurel Nistor, prefectul județului Satu Mare²³.

Un moment de referință în viața politică sătmăreană este constituirea la 23 mai 1934 a Blocului românesc. Acesta cuprindea toate partidele politice românești, urmărind o mai bună administrare și obținerea unei majorități românești în conducerea orașului Satu Mare cu ocazia alegerilor municipale ce urmează să se desfășoare. Este un acord deplin al acestor forțe care au apreciat importanța momentului lăsând de-o parte orgoliile politice²⁴. Este pentru prima dată când partidele locale (PNT, PNL, Partidul Național Agrar) sunt grupate într-o alianță politică, fapt confirmat și de declarațiile făcute presei locale de reprezentanții acestora: Titu Demian, Ștefan Cherecheș și I.C. Barbul.

Revenind la conducerea organizației județene Satu Mare a PNL, trebuie menționat că începând cu data de 9 aprilie 1935, Valer Pop, ministrul Justiției, va fi noul președinte al acesteia, decizie ratificată la 30 mai cu ocazia Congresului PNL Satu Mare²⁵. La 21 septembrie 1937, Valer Pop demisionează din funcție, locul său fiind luat de Valer Roman, fost subsecretar de stat²⁶. Cât privește Prefectura în timpul ultimei guvernări liberale, aceasta a fost condusă de Aurel Nistor, Ioan Pogăcios și Octavian Ardelean²⁷.

În decursul ultimei guvernări liberale (1933-1937), județul Satu Mare a avut parte de realizări de excepție, primind aici, la granița de nord-vest a țării, diferite vizite făcute de autorități din țară și străinătate, toate acestea înscriind pasaje remarcabile în istoria consolidării neamului românesc. Și m-aș opri aici doar asupra câtorva realizări ale PNL Satu Mare:

- întreținerea în stare bună a drumurilor, mult superioare altor județe
- construirea și repararea a peste 130 de poduri
- extinderea rețelei de linii telefonice
- construirea Palatului administrativ din Satu Mare (azi Muzul Județean)
- realizări în domeniul bisericesc (vezi cele două catedrale din Satu Mare, a căror construcție a fost susținută și de Prefectură)
- în domeniul educațional s-au înființat 164 de noi posturi de învățători și maiștri, s-au terminat 39 de școli iar 22 au fost începute
- s-au înființat biblioteci populare pe lângă fiecare școală primară
- realizări în domeniul urbanistic
- construirea mai multor spitale și dispensare medicale comunale
- sprijinirea agriculturii, comerțului și industriei printr-o permanentă politică de încurajare
- dezvoltarea sportului și turismului sătmărean
- construirea aeroportului Satu Mare, inaugurat la 8 septembrie 1937
- și, nu în ultimul rând, dezvelirea statuii lui Vasile Lucaciu, în fața căreia premierul Gheorghe Tătărescu afirma la 21 august 1937: "ce mult regret că n-am putut lua parte la înălțătoarea serbare a dezvelirii acestei statui. Este una din cele mai frumoase statui cu care se poate mândri Țara Românească"²⁸.

Nu putem omite vizitele la Satu Mare a unor personalități, dintre care amintim: regele Carol II împreună cu Mihai I; generalul Sirovy-inspector general al armatei cehoslovace; Constantin Angelescu-ministru; Toni Dumitru-deputat și președintele

²³ "Gazeta Sătmarului", nr.113/28 ianuarie 1934

²⁴ idem, nr.122/3 iunie 1934

²⁵ *În serviciul patriei*, p.60

²⁶ *Ibidem*, p.82

²⁷ *Ibidem*, p.91

²⁸ *Ibidem*, p.81

Asociației Generale a Învățătorilor; N.Dumitrescu-președintele societății Tinerimea Română; Alexandru Lapedatu-ministru și membru al Academiei Române; Leonte Moldoveanu-președintele Senatului; Eduard Beneș-președintele Cehoslovaciei; ducesa de Athol și deputatele engleze Lady Layton și Miss Rath; Gheorghe Tătărescu-președintele Consiliului de miniștri; Radu Irimescu-ministru; nunțiu papal Andrei Cassulo; M.Hodza-premierul Cehoslovaciei; Valer Pop-ministru; M.Cancicău și mulți alții.

Aceste evenimente ne-au încadrat județul, în mod onorabil, în angrenajul realizărilor interne și externe, ale acestei guvernări. Grație patronajului dat de unele personalități ale guvernului, județul Satu Mare a fost o oglindă fidelă a preocupărilor și a înfăptuirilor petrecute în țară. Având în vedere cele prezentate și nu numai, consider că rolul și locul PNL în istoria României și a județului Satu Mare nu poate fi pus la îndoială. Mai mult, suntem obligați astăzi, indiferent de culoarea politică a sentimentelor noastre, să recunoaștem și să respectăm ceea ce au făcut înaintașii noștri pentru binele acestui județ.

Aspects Concerning the History of the National Liberal Party-Satu Mare County Organization in Inter-war Period (1919-1938)

(Summary)

The Satu Mare branch of the National Liberal Party was founded in 1919. It was the first branch of the Liberal Party in Transylvania and it was led by the famous politician dr.Teofil Dragos. P.N.L. Satu Mare follows the traditional political line of the Brătianu family and for this reason both the party and its leader were very appreciated by the central leaders.

During the last liberal government(1933-1937) the Satu Mare county had many remarkable moments, the local organization receiving the visit of officialities of high rank, both from the country and abroad, all these representing great moments in the history of our county.